

УДК 911.3 (=163.2)(043.5)

Тодоров В. І., кандидат географічних наук, доцент
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
кафедра управління підприємницькою та туристичною діяльністю,
вул. Репіна, 12, м. Ізмаїл, 68600
todorov_sl@ukr.net

ЕТНОГЕОГРАФІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ

В статті розглянуто особливості формування етногеографічного середовища, як результат взаємодії етнічних спільнот та навколишнього середовища. Проаналізований вплив різних суспільно-географічних чинників на розвиток етногеографічного середовища. Автором розроблена структурно-логічна схема дослідження етногеографічного середовища.

Ключові слова: етногеографічне середовище, природно-географічні чинники, геодемографічні чинники., соціально-економічні чинники, економіко-географічні чинники, етнокультурні чинники, політико-географічні чинники, етнопсихологічні чинники

ВСТУП

Методологія, методи та методика етногеографічних досліджень мають свою специфіку, яка значною мірою зумовлена генезисом цього наукового напрямку як своєрідного конгломерату декількох наук зі своїми принципами науково-пізнавальної діяльності. Підходи до аналізу життєдіяльності титульної нації, інших автохтонних спільнот, різних етнічних меншин (серед них необхідно розрізнити ті, які мають національну державу на іншій території, та ті, що її не мають) можуть різнитися. Зокрема, мова йде про ступінь близькості національних держав до територій, на яких розселені різні за чисельністю їх діаспори: чи мають вони можливість впливати на ситуацію та яким за масштабом і характером цей вплив може бути тощо.

В контексті обґрунтування концепції етногеографічних систем (ЕГС) [14], розроблення методологічних принципів та напрямів та методики їх аналізу необхідно спочатку проаналізувати особливості формування етнічного середовища, в межах якого виділяються різні за кількісними та якісними характеристиками етногеографічні системи. При вирішенні цього питання необхідно враховувати, що життєдіяльність етнонаціональних груп значною мірою визначається особливістю розселення, специфікою власного розвитку (етногенезу) та взаємодією зі спільнотами з якими вони мешкають на одній території. Найбільший синергетичний ефект суспільного розвитку буде досягнутий при врахуванні всього різноманіття матеріальної і духовної культури етнонаціональних груп.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних принципів формування та розвитку етногеографічного середовища. Відповідно до цієї мети поставлені наступні *завдання*: виявити передумови та специфіку формування етногеографічного середовища та обґрунтувати вплив різних суспільно-географічних чинників на етногеографічне середовище. *Об'єктом* дослідження є етногеографічне середовище. *Предметом* дослідження виступають теоретико-методологічні особливості формування та розвитку етногеографічного середовища.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу даної статті покладено теоретико-методологічні розробки географів та представників суміжних наук з питань територіальної організації життєдіяльності етнонаціональних груп та нормативно-правові акти в сфері міжнародних взаємин, в тому числі їх соціально-економічного розвитку.

В цій роботі визначимо особливості формування етногеографічного середовища, як складної системи, функціонування якої обумовлено дією багатьох суспільно-географічних чинників. Також застосовані деякі інші загальнонаукові методи суспільно-географічних досліджень – аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, формалізація тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

З точки зору суспільної географії етногенез відображає історико-генетичні особливості взаємообумовлених змін між різними параметрами життєдіяльності етнічної спільноти та станом навколишнього середовища. Їх необхідно аналізувати, принаймні в ідеалі, через призму єдності природних, соціально-економічних, геополітичних та етнокультурних аспектів розвитку відповідної спільноти. На протязі всього періоду розвитку етносу людина пристосовується до умов навколишнього середовища або його видозмінює. Враховуючи, що початковий етап розвитку більшості сучасних народів проходив за умов пристосування людей до особливостей природного середовища, саме рівень його деформації значною мірою визначає особливості матеріальної та духовної культури спільноти.

При аналізі етногеографічних процесів в середовищі конкретних етнонаціональних груп визначальне значення має територіальна організація суспільства, яка визначає специфіку формування та розвитку етнічного середовища.

В контексті даного дослідження на особливу увагу заслуговує питання аналізу предметної області етнічної географії. Об'єктом етногеографічних досліджень виступає етногеографічне середовище. Предметом – особливості взаємодії соціуму з природним середовищем, зумовлені етнічними чинниками (особливості територіальної організації етногеографічного середовища, зумовлені етнічними чинниками).

Для того, щоб мати можливість більш ефективно аналізувати етногеографічні процеси пропонуємо деталізувати основні структурні компоненти територіальної організації (ТО) суспільства, які традиційно представлені природними, соціальними, економічними, політичними та духовними компонентами. Для вирішення цього питання пропонуємо ввести фундаментальне поняття «етногеографічне середовище». **Етногеографічне середовище** – це результат всієї сукупності взаємодії етнонаціональних груп на різних рівнях територіальної організації суспільства, який обумовлений особливостями природокористування та соціально-економічного розвитку населення в конкретних географічних умовах.

Безумовно близькі до такого підходу погляди були і раніше. Найбільш часто використовувалося поняття «етнічне середовище», яке визначалося сукупністю мовних, культурних та соціально-побутових умов життєдіяльності людини. Відзначимо, також, що в етнології поєднання етнічного середовища та ландшафтного середовища визначають особливості життєдіяльності населення та стереотип поведінки. Нове фундаментальне поняття – етногеографічне середовище – має стати ключовим при визначенні предметної області етнічної географії.

Визначення принципів формування та розвитку етногеографічного середовища є однією з нагальних проблем етнічної географії. Поняття «етногеографічне середовище» більш широке в порівнянні з етногеографічними системами та може охоплювати не тільки окремі ЕГС але і їх поєднання (групи). Тобто, пропонується розглядати етнос як центральний об'єкт географічного середовища і через ці фундаментальні поняття аналізувати етногенез та етногеографічні процеси. Формування та розвиток етногеографічного середовища необхідно розглядати через призму впливу етносу на географічне середовище.

Етнічні спільноти необхідно розглядати в двох аспектах. З одного боку, вони розселені в географічному середовищі, властивості якого впливають на розвиток їх матеріальної і духовної культури, а з іншого боку – вони необхідним чином трансформують навколишнє середовище задля збереження власної традиційної культури. На якомусь етапі досягається певна відповідність між динамікою географічного середовища та елементами культури, які визначають етнічну приналежність населення. Результатом цих процесів є завершення формування етнічного середовища. Слід також відзначити, що його розвиток проходить перманентно. Хоча деякі етапи розвитку етногеографічного середовища (насамперед, обумовлені появою нової етнічної спільноти, людність якої дозволяла би кардинально змінити ситуацію в регіоні) можуть розглядатися як формування нової якості етногеографічного середовища. Враховуючи, що центральне місце в цій концепції займає етнос, то як визначальний чинник його формування необхідно розглядати етнонаціональний склад населення (рис. 1).

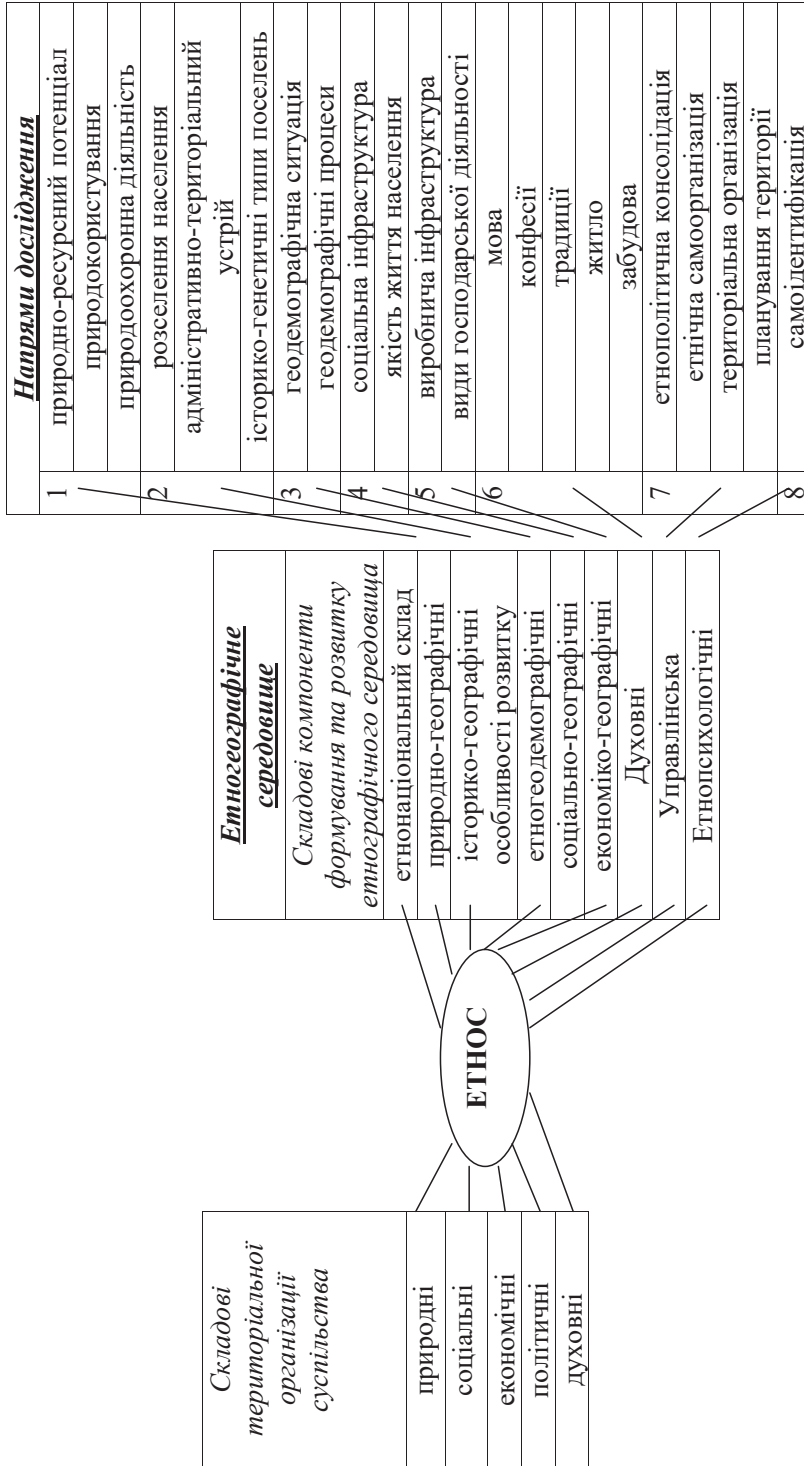

Рис. 1. Структурно-логічна схема дослідження етногеографічного середовища

Введення нового поняття потребує аналізу його генези та співставлення з предметною областю географії. Основні підходи до процесу виникнення та розвитку етногеографічного середовища визначаються наступними чинниками:

– центральною ідеєю цього підходу є взаємодія в системі «людина як представник етнонаціональної спільноти – навколишнє природне середовище – штучний матеріальний світ людини (в тому числі агро-технологічні основи розвитку сучасної цивілізації)», етногеографічне середовище представляє собою біо-соціальну форму організації ландшафтної оболонки Землі;

– проблеми побудови структурно-логічної схеми формування та розвитку етногеографічного середовища пов'язані з проблемами трактування теоретико-методологічного апарату суміжних наук (насамперед, історії та етнології, в межах яких продовжується дискусія відносно теорії етносу);

– концепція етногеографічного середовища передбачає розгляд ландшафтної оболонки як інтегрального поєднання природних та суспільних (соціально-економічних) складових геосфери;

– формування та розвиток етногеографічного середовища – складний полілінійний процес, якій передбачає зміну стану середовища завдяки динаміці складових компонентів (чинників) етногеографічного середовища;

– на сучасному етапі визначальне значення має самоідентифікація населення, яка має мати чіткі інформаційні ознаки, за якими людина відносить себе до конкретної спільноти та відрізняє від інших.

В контексті обґрунтування концепції ЕГС розроблення методологічних принципів та напрямів та методики їх аналізу розпочинається з аналізу особливостей формування етногеографічного середовища. в межах якого виділяються різні за кількісними та якісними характеристиками етногеографічні системи. При вирішенні цього питання, треба враховувати, що життєдіяльність етнонаціональних груп значною мірою визначається особливістю розселення, специфікою власного розвитку (етногенезу) та взаємодією зі спільнотами, з якими вони мешкають на одній території. Найбільший синергетичний ефект суспільного розвитку буде досягнутий при врахуванні всього різноманіття матеріальної і духовної культури етнонаціональних груп.

Різноманіття чинників, які визначають специфіку формування та розвитку етногеографічного середовища, можемо об'єднати в сім основних груп: природно-географічні, геодемографічні, соціально-географічні, економіко-географічні, етнокультурні та політико-географічні (управлінські), етнопсихологічні. Предметна область етнічної географії передбачає комплексне дослідження всіх чинників сталого розвитку етнонаціональних груп або окремих їх компонентів в межах конкретної території. Підходи до вирішення вказаних проблем значною мірою зумовлюють методологічні особливості етногеографічних досліджень. При цьому, необхідно відзначити, що всі вказані чинники в своєму впливі на конкретні аспекти життєдіяльності спільнот є взаємозалежними та

взаємообумовленими. Відзначимо, що вказані чинники фактично є напрямками наукових досліджень в етнонаціональній сфері. Запропонована нами концепція ЕГС передбачає збільшення комплексності досліджень та використання системного підходу.

Доволі широкий прояв мають природно-географічні чинники розвитку етнонаціональних спільнот. Стан ландшафтної оболонки визначається як рівнем сучасного антропогенного навантаження, так і історико-географічними особливостями природокористування. Необхідність аналізу історичної ретроспективи зв'язків між людиною і природним середовищем обумовлює актуальність проблеми залучення екологічного підходу в етногеографічні дослідження. Етнонаціональні групи є невід'ємною частиною складної системи "населення – навколишнє природне та техногенне середовище". Природне середовище значною мірою визначає характер господарського освоєння території, специфіку сучасного землекористування, особливості відтворення та розселення населення тощо. Це свідчить про значний взаємозв'язок між його характеристиками та матеріальною і духовною культурою етнонаціональних спільнот. Тобто, сучасні комплексні етногеографічні дослідження неможливі без застосування екологічного підходу.

В процесі аналізу передумов і сучасних особливостей життєдіяльності необхідно визначити насамперед причини та наслідки якісних змін природного середовища для розвитку етносу. На етапі пристосування населення до умов навколишнього середовища кожна значна зміна його характеристик невідворотно веде до трансформації деяких елементів або усєї системи культури в цілому.

Динаміка взаємовпливу етнонаціональних груп і навколишнього середовища визначаються двома основними чинниками: антропогенним впливом людини на середовище життєдіяльності або його зміна в результаті переселення усєї спільноти або окремої її частини. На сучасному етапі процес переходу до гіпотетично можливої єдиної світової цивілізації, який зумовлений глобальним характером науково-технічного прогресу, супроводжується різким збільшенням антропогенного навантаження на ландшафтну оболонку. Однак і на значно більш ранніх етапах розвитку людства спостерігалися екологічні кризи, які призводили до якісних змін в життєдіяльності населення.

Кожна екологічна криза виступає як причина різних за інтенсивністю та наслідками змін в життєдіяльності населення. Нові характеристики природного середовища опосередковано впливають також на відтворення етнічної спільноти. Ступень трансформації матеріальної і духовної культури та демографічні параметри розвитку етнонаціональної групи в поєднанні з особливостями розселення визначають стійкість етнонаціональних груп в нових природно-географічних умовах.

На даний час у науках про народонаселення помітно переважають підходи, орієнтовані на кількісні показники руху населення. Якісні параметри демо-

графічного розвитку соціумів привертають значно менше уваги. Деформації вікової структури населення продовжують демографічні хвилі: вікова когорта населення, що зазнала деформації через 20-30 років (демографічний лаг), стане базовою щодо подальшого відтворення населення. Потужні деформації можуть повторюватись кількоразово і поступово «розмиваються». Демографічні деформації та демографічні хвилі можуть істотно впливати на геодемографічний розвиток регіонів, вони повинні уважно відслідковуватись у будь-яких варіантах прогнозування перспективної чисельності населення. В контексті етнодемографічних досліджень, де визначальне значення має еволюційний розвиток етнічних спільнот необхідно здійснення методологічного переходу від аналізу демографічних ситуацій у регіонах та їх різночасових порівнянь до вивчення цілісних і безперервних регіональних геодемографічних процесів.

Визначальним чинником позитивних геодемографічних процесів стає етнічний (етнорелігійний) чинник, що є наслідком дії різних суспільно-географічних процесів, які обумовлюють формування демографічних хвиль. Однак вплив цього принципу на сталий розвиток етнонаціональних груп на рівні різнорівневих етногеографічних формувань значно різниться. Так, в місцях компактного розселення етнічних груп на рівні територіальних громад вказані вище геодемографічні тенденції більш чітко проявляються. Це особливо актуально для моноетнічних етногеографічних формувань, насамперед, АР Крим, південно-західної частини Одеської області, Закарпаття, Буковини, гірських районів Карпат тощо. В Центральній та Східній Україні, де окрім українців компактно розселені росіяни, ще одним чинником розвитку геодемографічної ситуації є соціально-економічні особливості розвитку території.

Процеси глобалізації ставлять нові вимоги перед етнонаціональними групами і нормативно-правовою базою, що регламентує їх взаємовідносини. В умовах коли нація все ще ототожнюється з конкретним господарством, необхідно забезпечити збереження історичного надбання етнонаціональних груп, до яких вони звертаються в критичних умовах. На думку Е.Г. Кочетова, все зростаючому рівню техногенного розвитку, яке ставить під питання виживання людини, починають протистояти етноекономічні системи. Їх генезис пов'язаний з етнонаціональними системами, які в процесі боротьби за власне існування беруть у постіндустріального суспільства елементи, які не порушують їх цілісність, і мають перейти в новий рівноваговий стан. Необхідно забезпечити гармонічні взаємовідносини людини та середовища його життєдіяльності [9, с. 211].

Кожному етносу властиві специфічні способи засвоєння умов власного існування, спрямовані на збереження та відтворення умов його життєдіяльності, які складають етнічну культуру [12, с. 155]. Вона, на відміну від національної, творцем якої є інтелігенція, створюється стихійно за участю всієї спільноти [11, с. 175]. Культура багато в чому визначає особливість життєдіяльності членів конкретної спільноти.

В процесі розвитку суспільства змінюється характер його взаємодії з навколишнім середовищем. На тлі все зростаючої ролі соціально-економічних факторів в суспільній життєдіяльності відбуваються зменшення її залежності від природно-географічних умов території розселення. Вплив природних умов проявляється опосередковано, через розміщення виробництва [6, с. 153]. Природні ресурси, які виступають як предмет праці, дещо іншим чином впливають на життєдіяльність населення. Цінність природно-ресурсного потенціалу, його роль в функціонуванні суспільства залежить від рівня науково-технічного прогресу. В процесі розвитку продуктивних сил поступово збільшується енергоємність виробництва, ступінь комплексної переробки різних видів ресурсів [8, с. 42].

Значні соціальні функції виконує природне середовище. Насамперед це забезпечення стійкого відтворення та розвитку населення [4, с. 201]. В етногеографічних дослідженнях розглядаються особливості територіальної організації етносфери через призму життєдіяльності етнічних спільнот. Відтворення етнонаціональних груп та компактне розселення на території, яка за своїми природно-географічними характеристиками близька до автохтонної території етносу, виступають як одні з чинників збереження та розвитку матеріальної та духовної культури населення.

Етнокультурні та політико-географічні чинники розвитку етногеографічних формувань тісно пов'язані між собою. Стержневою ідеєю аналізу цих чинників є збереження мовної та етнокультурної самобутності, як українців, так і національних меншин та залучення їх в загальнонаціональний культурний простір. Важливою умовою реалізації прав національних меншин на вільний розвиток є можливість зберігати, розвивати і пропагувати свою культуру, мову, традиції, звичаї та обряди [1]. В адміністративно-територіальних одиницях, в яких більшість населення становлять представники певної етнонаціональної групи (або проживають кілька спільнот і жодна з них не становить більшості), поруч з державною українською мовою можуть використовуватися і їхні національні мови.

Значні повноваження в сфері соціально-економічного і культурного розвитку національних меншин мають органи місцевого самоврядування, що особливо актуально в місцях їх компактного проживання. У сферу компетенції виконавчих органів сільських, селищних і міських рад входить управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, що перебувають у власності територіальних громад. Вони повинні «створювати умови для розвитку культури, сприяти відродженню осередків народної творчості, національно-культурних традицій, художніх промислів і ремесел», сприяти роботі національно-культурних товариств та інших громадських організацій, що працюють в сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту. Районні та обласні ради делегують відповідним державним адміністраціям повноваження з підготовки проектів програм соціально-економічного та культурного розви-

тку адміністративних одиниць, а в місцях компактного проживання національних меншин – програм їх національно-культурного розвитку. Фінансування програм повинно здійснюватися з коштів державного та місцевих бюджетів [3, ст. 27]. На практиці на обласному рівні фінансуються, головним чином, засоби масової інформації, які висвітлюють життєдіяльність етнонаціональних груп, а до адміністративних районів гроші не доходять.

Роль політико-географічних чинників необхідно розглядати в двох основних аспектах – комфортність життєдіяльності населення та участь спільнот в формуванні держави (державності). Традиційно прийнято вважати, що найбільш комфортно етнонаціональна група мешкає в моноетнічному ареалі або поряд з етнічно близькими спільнотами. До категорії таких відносяться, насамперед, члени одного суперетносу. Поряд з цим ще більш визначальним чинником є етнонаціональна політика держави, яка зумовлює потенційні можливості етнонаціональних груп зберегти та розвивати власну матеріальну та духовну культуру. Для ілюстрації цієї тези наведемо деякі приклади. За часів СРСР політика держави в сфері міжетнічних відносин була спрямована на формування єдиної радянської нації з уніфікованими характеристиками культури населення. Єдиним диференціюючим чинником була приналежність до конкретної соціальної групи. Найбільш наочним проявом цього була відсутність до 1961 року паспортів у сільських мешканців, тобто в тих умовах практично неможливою була зміна ними соціального статусу. Серед сучасних чинників відзначимо відсутність соціальних ліфтів для того, щоб молода, талановита людина без сторонньої допомоги мала можливість зробити кар'єру. Якщо за часів СРСР це стосувалося насамперед представників етнонаціональних меншин, у тому числі на рівні Союзних Республік, то за часів становлення державності України це стосується абсолютно всіх етнічних спільнот.

На сучасному етапі становлення державності в Україні сформована нормативно-правова база в сфері етнонаціональної політики дає можливість розвитку всіх етнічних спільнот, які мешкають в країні. Ефективність відстоювання етнонаціональних інтересів значною мірою визначається функціонуванням системи державного управління і наявністю загальноприйнятих законних механізмів, за допомогою яких на практиці забезпечується впровадження в життя норм, відображених у правових актах. Державна політика по відношенню до різних етнонаціональних груп впливає на особливості розвитку історично надбаних ними елементів матеріальної та духовної культури. Необхідно створити «атмосферу соціальної комфортності» для всіх спільнот, які розселені на території держави. В умовах загальної напруженості для них характерно прагнення зайняти більш високу соціальну нішу, яка надасть їм певні економічні переваги. Відзначимо значення керівництва національно-культурних товариств, як органу, яке повинно визначити наявність «етнічної загрози» [10, с. 686], «недопущення етнополітичних конфліктів безпосередньо залежить і від ролі місцевих політичних еліт» [7, с. 77].

Захист і збереження культурних особливостей етнічних спільнот повинні розглядатися як один з ключів до вирішення проблеми сталого розвитку [13, с. 61]. В умовах пошуку оптимальної моделі виходу України з комплексної кризової ситуації актуалізується проблема реалізації конструктивної регіональної політики. Базові положення державної регіональної політики і проблеми з її реалізацією відображені в Указі Президента України «Про концепцію державної регіональної політики» (№ 341/2001) та Постанові Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань про законодавчі аспекти регіональної політики та місцевого самоврядування» (№ 939-IV). Йдеться, перш за все, про необхідність децентралізації влади, матеріального, фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення її функціонування на місцевому рівні. Децентралізація влади не зробить кардинального впливу на якість життя населення без істотного підвищення якості послуг, що надаються органами місцевого самоврядування.

Державна регіональна політика тісно пов'язана із здійсненням адміністративної і територіальної реформи й є складовою частиною національної стратегії соціально-економічного розвитку України [2]. Зміна характеру суспільних відносин мала величезний вплив на трансформацію соціально-економічної, суспільно-політичної, етнокультурної, духовної та психологічної життєдіяльності населення. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема вдосконалення адміністративно-територіального устрою, упорядкування території за управлінським принципом. Реформування механізмів управління регіональним розвитком повинно супроводжуватися встановленням нової якості балансу загальнодержавних і місцевих інтересів, підвищенням ролі місцевого самоврядування. Саме тому особливе актуальним є питання врахування етнонаціонального чинника при проведенні нагально необхідної адміністративно-територіальної реформи.

ВИСНОВКИ

Етнонаціональні групи в процесі становлення та розвитку необхідним для себе чином взаємодіють з довкіллям, яке представляє весь комплекс умов життєдіяльності суспільства – природних, соціально-економічних, духовних, політичних тощо. Сприяти вирішенню цієї проблеми покликана розроблена нами концепція етногеографічного середовища, яка відповідає цьому підходу та розглядає географічне середовище як місце життєдіяльності етнонаціональних спільнот. Це поняття являє собою конструктивний інваріант ландшафтної оболонки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи законодавства України про культуру [Текст]: [закон України від 14 лютого 1992 р.] [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/law/92_aslt.htm.

2. Про концепцію державної регіональної політики : [указ Президента України від 25 травня 2001 р. 341/2001] [Текст]: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=341/2001>.
3. Про місцеве самоврядування [Текст]: [закон України : офіц. текст : за станом на 01.06. 2008 р.]: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%Fo>.
4. *Ананьїн В. О.* Етнонаціональний чинник у механізмі безпеки соціуму [Текст] / Б. В. Попов, В. Б. Фадєєв, В. А. Піддубний та ін. ; за ред. Б. В. Попова // Етносоціальні трансформації в Україні. – К. : Український Центр духовної культури, 2003. – С. 186 – 207.
5. *Багров М. В.* Землезнавство : Підручник [Текст] / М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черваньов; За ред. П. Г. Шищенко. – К.: Либідь. 2000. – 464 с.
6. *Брук С. И.* География населения [Текст] / С. И. Брук // Страны и народы. Науч.-попул. геогр.-этногр. изд. в 20-ти т. Земля и человечество : общий обзор. – М. : Мысль, 1978. – С. 153 – 170.
7. *Дністрянський М.* Інтегральна оцінка регіональних проблем і суперечностей етнополітичного розвитку як передумова державної геоетнополітики [Текст] / М. Дністрянський // Вісник Львівського університету.- Сер. Географічна. – 2006. – Вип. 33. – С. 77 – 85.
8. *Іщук С. І.* Розміщення продуктивних сил і територіальна організація виробництва: навч. посіб [Текст] / С. І. Іщук. – К. : Вид-во ПАЛІВОДА А. В., 2002. – 260 с.
9. *Кочетов Э. Г.* Геоэкономика [Текст] / Э. Г. Кочетов. – М. : БЕК, 2002. – 462 с.
10. *Мала енциклопедія етнодержавознавства* [Текст] / за ред. Ю.І. Римаренко ; НАН України, Інститут держави і права ім. В. Корещького. – К. : Генеза, 1996. – 687 с.
11. *Мареева Е. В.* Культурология. Теория культуры: учеб. пособ. [Текст] / Е. В. Мареева. – 2-е издание, исправленное и дополненное. – М. : Экзамен, 2002. – 192 с.
12. *Садохин А. П.* Этнология [Текст] : учебник / А. П. Садохин. – М. : Гардарики, 2002. – 256 с.
13. *Скопин А. Ю.* Введение в экономическую географию : базовый курс для экономистов, менеджеров, географов и регионоведов : учеб. для студ. высш. учеб. заведений [Текст] / А. Ю. Скопин. – М. : ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
14. *Тодоров В.І.* Концепція етногеографічних систем : теоретико-методологічні аспекти [Текст] // Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія географічні науки. – Херсон, 2017. – № 6. – С. 107 – 113.

REFERENCES

1. *Osnovy zakonodavstva Ukrainyiny pro kul'turu* [Fundamentals of Ukrainian Legislation on Culture]. Available at: http://www.nbuv.gov.ua/law/92_aslt.htm. [Accessed 15 January 2018].
2. *Pro kontseptsiyu derzhavnoyi rehional'noyi polityky* [About the concept of state regional policy]. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=341/2001>. [Accessed 15 January 2018].
3. *Pro mistseve samovyryaduvannya* [About local government]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%Fo>. [Accessed 15 January 2018].
4. *Anan'yin, V. O. (2003), Etnonatsional'nyy chynnyk u mekhanizmi bezpeky sotsiumu* [Ethnonational factor in the social security mechanism], Ethno-social transformations in Ukraine, Kyiv: Ukrainian Center for Spiritual Culture, pp. 186 – 207.
5. *Bahrov, M.V. (2000), Zemleznnavstvo* [Land science], Kiiiv : Lybid', 464 p.
6. *Bruk, S. I. (1978), Geografiya naseleniya* [Geography of the population // Countries and peoples], Moskva : Myisl, pp. 153 – 170.
7. *Dnistrians'kyy, M. (2006), Intehral'na otsinka rehional'nykh problem i superechnostey etnopolitychnoho rozvytku yak peredumova derzhavnoyi heoetnopolityky* [Placement of productive forces and territorial organization of production], Visnyk of Lviv University Vol. 33, pp. 77 – 85.
8. *Ishchuk, S. I. (2002), Rozmishchennya produktyvnykh syl i terytorial'na orhanizatsiya vyrobnytsva* [Placement of productive forces and territorial organization of production], Kiiiv : Vyd-vo PALYVODA A. V, 260 p.
9. *Kochetov, E. G. (2002), Geoeconomika* [Geoeconomics], Moskva : BEC, 462 p.
10. *Mala entsyklopediya etnoderzhavoznavstva* [Small encyclopedia of ethno-state studies], (1996), Kiiiv : Genеза, 687 p.
11. *Marееva, E. V. Kulturologiya. Teoriya kulturyi* [Culturology. Theory of Culture], Moskva : Ekzamen, 192 p.
12. *Sadokhin, A. P. (2002), Etnologiya* [Ethnology], Moskva : Gardariki, 256 p.
13. *Skopin, A. Yu. (2001), Vvedenie v ekonomicheskuyu geografiyu* [Introduction to Economic Geography], Moskva : VLADOS, 272 p.

14. Todorov, V.I. (2017), Kontseptsiiia etnoheohrafichnykh system : teoretyko-metodolohichni aspekty [Concept of ethnogeographic systems: theoretical and methodological aspects], Scientific Herald of Kherson State University, Vol. 6, pp. 107 – 113.

Надійшла 10. 03. 2018

В. И. Тодоров, канд. геогр. наук, доцент
Измаильский государственный гуманитарный университет,
кафедра управления предпринимательской и туристической деятельности,
ул. Репина, 12, г. Измаил, 68600
todorov_sl@ukr.net

ЭТНОГЕОГРАФИЧЕСКАЯ СРЕДА: ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Резюме

В статье рассмотрены общие подходы к формированию этногеографической среды, как результат взаимодействия этнических групп и окружающей среды. Проанализировано влияние разных общественно-географических факторов на формирование и развитие этногеографической среды. Разработана структурно-логическая схема исследования этногеографической среды.

Ключевые слова: этногеографическая среда, природно-географические факторы, геодемографические факторы, социально-экономические факторы, этнокультурные факторы, политико-географические факторы, этнопсихологические факторы.

V. I. Todorov

State Humanities University of Izmail,
Department of Business Administration and Tourism
Repin St, 12, Izmail, 68600, Ukraine
todorov_sl@ukr.net

ETHNOGEOGRAPHIC ENVIRONMENT: PUBLIC-GEOGRAPHICAL ASPECTS

Abstract

Problem Statement and Purpose. The key issue of the system methodology is the analysis of the degree of complexity and ordering of geosystems. In this paper, we will define the peculiarities of the ethnic environment, the formation and development of which depends on the peculiarities of the interaction of ethnic communities with the natural and man-made environment.

The purpose of the work is to substantiate the theoretical and methodological principles of the formation and development of ethnogeographic environment. According to this goal, the following tasks have been set: to identify the prerequisites and specifics of the formation of ethnogeographic environments and to substantiate

the influence of various socio-geographical factors on the ethnographic environment. The object of the study is an ethnographic environment. The subject of the research is the theoretical and methodological features of the formation and development of ethnographic environments.

Data & Methods. The basis of this article is the regulatory-legal acts in the field of inter-ethnic relations, including their socio-economic development, and theoretical and methodological developments on these issues of geographers, sociologists, culturologists.

A key role in achieving the task is given to the systemic method. In this paper we will define the peculiarities of the formation of the ethnogeographic environment as a complex system, the functioning of which is due to the effect of many socio-geographical factors. Some other general scientific methods of socio-geographical research are also applied – analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction, formalization.

Results. In the context of justifying the concept of EGS, the development of methodological principles, directions and methods for their analysis, it is first necessary to analyze the features of the formation of ethnogeographic environments, within which ethnogeographic systems, differing in terms of quantity and quality. When addressing this issue, it should be borne in mind that the vital activity of ethnonational groups is largely determined by the features of settlement, the specifics of their own development (ethnogenesis) and interaction with groups with which they live in the same territory. The greatest synergetic effect of social development will be achieved by taking into account the diversity of material and spiritual culture of ethnonational groups.

The variety of factors that determine the specifics of the formation and development of ethnogeographic environments can be grouped into seven main groups: natural-geographical, geodemographic, socio-geographical, economic-geographical, ethno-cultural and managerial, ethnopsychological. The subject area of ethnic geography provides for a comprehensive study of all factors of the sustainable development of ethnonational groups or their individual components within a particular territory. Approaches to solving these problems largely determine the methodological features of ethnogeographic research. It should be noted that all these factors in their impact on specific aspects of the life of groups are interrelated and interdependent. Note that these factors are actually the directions of scientific research in the ethno-national sphere. The proposed concept of EGS envisages an increase in the complexity of research and the use of the system approach.

Keywords: ethnogeographic environment, natural and geographical factors, geodemographic factors, socio-economic factors, ethno-cultural factors, political and geographical factors, ethnopsychological factors.